

مقدمه مؤلف

به نام خدایی که در این نزدیکی است

لای این شب‌بوها

پای آن کاج بلند

زستم از این بیت و غزل، ای شه و سلطان ازل مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن گشت مرا

سپاس دانای بی‌همتا را که باری دیگر نظر عنایتش، یاریگر قلمم گشت.

مهربانان، خوب می‌دانم که بسیاری از مباحث علوم ادبی، نه حریفی است که راحت بتوان بر آن غالب شد، دلاورانه و جانانه باید پای به میدان نهاد و آموخت. هم‌چنین در مبحث سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات، وجود محفوظات صرف، کار را دشوار می‌سازد. اما به یاد داشته باشید با تسلط بر مباحث کتاب (آرایه‌های ادبی، عروض، سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات) علاوه بر درک و دریافت بهتر اشعار و عبارات فارسی، به سؤالات امتحان نهایی نیز پاسخ خواهید داد. مجموعه حاضر از سری کتاب‌های «بانک نهایی» خیلی سبز است که پاسخگوی نیاز تمام دانش‌آموزان در امتحان نهایی است. این کتاب با توجه به ویژگی‌های منحصربه‌فردی که دارد، با پوشش دادن تمام مطالب کتاب علوم و فنون ادبی دهم، کامل‌ترین منبع برای آمادگی جهت شرکت در امتحان نهایی است.

ویژگی‌های کتاب به شرح زیر است:

۱. ارائه سؤالات امتحانی با رویکرد توجه به انواع سؤال (تشریحی، کوتاه‌پاسخ، چهارگزینه‌ای، جورکردنی، صحیح - غلط و ...) و مطابق با نظام آموزشی جدید
 ۲. ارائه پاسخ‌های کامل خودارزیابی‌ها و کارگاه‌های متن‌پژوهی با بررسی و مطابقت با کتاب راهنمای معلم
 ۳. ارائه درس‌نامه کامل در مباحث عروض و آرایه‌های ادبی و درس‌نامه کامل ولی مختصر در مبحث سبک‌شناسی و تاریخ ادبیات
 ۴. ارائه چند نمونه امتحان نوبت اول و شبیه‌ساز نهایی در انتهای کتاب با ریزبارم‌بندی جهت آشنایی با نحوه تصحیح
 ۵. ارائه کتاب با رویکردی اقتصادی (قیمت مناسب در عین کامل بودن)
- لازم به ذکر است با تسلط بر این کتاب به آسانی می‌توانید بالاترین نمره را در امتحان نهایی کسب کنید.

در پایان، سپاس ویژه‌ای دارم از مهندس علی‌نژاد، مدیر تألیف توانای مجموعه خیلی سبز و همین‌طور خانم‌ها زهرا سیدقاسم و الهه آرانی که در ویرایش اثر دلسوزانه به یاری شتافتند.

مانا باشید و مهربان

فرشته صابریان

فهرست مطالب

درسنامه + پاسخ	سؤال	
۴۸	۵	درس اول: تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم
۵۲	۹	درس دوم: پایه های آوایی
۵۶	۱۲	درس سوم: تشبیه
۶۱	۱۶	درس چهارم: سبک شناسی قرن های هفتم، هشتم و نهم (سبک عراقی)
۶۴	۱۹	درس پنجم: پایه های آوایی همسان (۱)
۶۹	۲۳	درس ششم: مجاز
۷۱	۲۶	درس هفتم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن های دهم و یازدهم
۷۴	۲۹	درس هشتم: پایه های آوایی همسان (۲)
۷۹	۳۳	درس نهم: استعاره
۸۳	۳۶	درس دهم: سبک شناسی قرن های دهم و یازدهم (سبک هندی)
۸۷	۳۹	درس یازدهم: پایه های آوایی همسان دولختی
۹۳	۴۲	درس دوازدهم: کنایه
		ضمیمه: امتحانات شبیه ساز نهایی
۱۱۶	۹۹	■ امتحان شماره ۱: نوبت اول (میان سال)
۱۱۶	۱۰۱	■ امتحان شماره ۲: نوبت اول (میان سال)
۱۱۷	۱۰۳	■ امتحان شماره ۳: امتحان هماهنگ کشوری (خرداد ۱۴۰۲ صبح)
۱۱۹	۱۰۶	■ امتحان شماره ۴: امتحان هماهنگ کشوری (خرداد ۱۴۰۲ عصر)
۱۲۰	۱۰۹	■ امتحان شماره ۵: امتحان هماهنگ کشوری (خرداد ۱۴۰۲ غائبین موجه)
۱۲۱	۱۱۲	■ امتحان شماره ۶: امتحان هماهنگ کشوری (شهریور ۱۴۰۲)

پایه‌های آوایی

درس ۲

⊕ پس از تقطیع هجایی و علامت‌گذاری هر یک از ابیات زیر، تقطیع به ارکان نمایید؛ سپس ارکان معادل هر یک را بنویسید.

- ۹۲- ز ما گر طاعت آید شرمساریم
 ۹۳- هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد
 ۹۴- ای که گفתי دیده از دیدار بت‌رویان بدوز
 ۹۵- دوش‌ای پسر می‌خورده‌ای چشمت گواهی می‌دهد
 ۹۶- نشاید گفتن آن کس را دلی هست
 ۹۷- من مانده‌ام مهجور از او، بیچاره و رنجور از او
 ۹۸- یکی پند پیرانه بشنو ز سعدی
 ۹۹- لب ز هم بردار یک دم تا هم اندر تیرماه
 ۱۰۰- هر یک از مصراع‌های زیر از تکرار کدام پایه‌های آوایی همسان ساخته شده است؟

(هماهنگ کشوری، خرداد ۱۴۰۲، نوبت صبح)

(هماهنگ کشوری، خرداد ۱۴۰۲، غایبین موجه)

Ⓐ ای ساریان آهسته ران کارام جانم می‌رود

Ⓑ ز کوی یار می‌آید نسیم باد نوروزی

Ⓒ امشب سبک‌تر می‌زنند این طبل بی‌هنگام را

Ⓐ هر که چیزی دوست دارد جان و دل بر وی گمارد

Ⓑ خدایا تو دانی که بر ما چه آمد

Ⓒ تا غمی پنهان نباشد رفتی پیدا نگردد

⊕ در تقطیع هجایی و علامت‌گذاری هر یک از مصراع‌های زیر، دو غلط رخ داده است؛ آن دو را بیابید و تصحیح نمایید.

۱۰۱- فراق افتد میان دوستداران

ف	را	ق	اف	تد	می	یا	ن	دو	ست	دا	رائ
-	-	U	-	-	-	-	U	-	U	-	-

۱۰۲- وان دل که با خود داشتیم با دل‌ستانم می‌رود

وائ	دل	که	با	خو	د	دا	ش	تم	با	دل	س	تا	نم	می	ز	ود
-	-	-	-	-	U	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-

۱۰۳- شراب از دست خوبان سلسبیل است

ش	را	بز	دس	ت	خو	با	ن	سل	س	بی	لس	ت
U	-	-	-	U	-	-	U	-	U	-	-	U

⊕ برای هر یک از ابیات داده‌شده، وزن درست را از جدول زیر بیابید.

الف) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	ب) فعولن فعولن فعولن فعل	پ) مفاعیلن مفاعیلن فعولن (مفاعی)
ث) مستفعّلن مستفعّلن مستفعّلن	ث) مستفعّلن مستفعّلن مستفعّلن	ج) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
ج) فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	ح) مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	خ) فعولن فعولن فعولن فعولن

خدایا منعمم گردان به درویشی و خرسندی
 چه دید اندر خم این طاق رنگین
 فروشند مفتاح مشکل‌گشایی
 در خانه‌ام چون روزنی چون روزنی
 هم‌چنان کز من شنیدی پیش آن دلبر روایت
 دوست را با ناله شب‌های بیداران خوش است

۱۰۴- در این بازار اگر سودی است با درویش خرسند است
 ۱۰۵- دلا دیدی که آن فرزانه فرزند
 ۱۰۶- ز کوی مغان رخ مگردان که آن‌جا
 ۱۰۷- ای شمع من بس روشنی بس روشنی
 ۱۰۸- بگذری در کوی یارم تا کنی حال دلم را
 ۱۰۹- مرغ خوشخوان را بشارت باد کاندر راه عشق

- ۱۱۰- با آن‌که از وی غایبم، وز می‌چو حافظ تاییم
 ۱۱۱- چنان زندگانی کن اندر جهان
 ۱۱۲- ره‌روان را عشق بس باشد دلیل

- در مجلس روحانیان، گه‌گاه جامی می‌زنم
 که چون مرده باشی نگویند مُرد
 آب چشم اندر رهش کردم سبیل

⊕ با توجه به واژگان مشخص‌شده در مصراع‌های زیر، وزن مناسب را از کمانک مقابل هر مصراع انتخاب کنید.

۱۱۳- از این اقبالگاه خوش مشو یک دم دلا تنها (مستفعلن - مفاعیلن)

۱۱۴- هم خویش حاجت خواسته هم خویشتن کرده روا (فاعلاتن - مستفعلن)

۱۱۵- خوش بود یاری و یاری بر کنار سبزه‌زاری (مستفعلن - فاعلاتن)

۱۱۶- به تنهایی اندر صفایی نبینی (مفاعیلن - فعولن)

۱۱۷- نباید دل از دست مردم ربود (فعولن - فعل)

۱۱۸- کام‌جویان را ز ناکامی چشیدن چاره نیست (فاعلاتن - فاعلن)

⊕ با توجه به واژگان مشخص‌شده در هر یک از مصراع‌های زیر:

الف) وزن هر یک را بنویسید.

ب) یک واژه هم‌وزن برای هر کدام مثال بزنید.

۱۱۹- شب همه شب انتظار صبح‌رویی می‌رود

۱۲۱- من اندر خور بندگی نیستم

۱۲۳- چو نیلوفر در آب و مهر در میغ

⊕ در هر یک از جملات زیر، واژه درست را از داخل کمانک انتخاب نمایید.

۱۲۵- رکن معادل واژه «دلربایی»، «مستفعلن - فاعلاتن» است.

۱۲۶- واژه (خودآرایی - فرودست) هم‌وزن «مفاعیلن» است.

۱۲۷- رکن معادل ترکیب مشخص‌شده در مصراع «هر که را صورت نبندد ستر عشق» (فاعلاتن - فاعلن) است.

۱۲۸- یک واژه هم‌وزن «فعولن» مثال بزنید.

۱۲۹- یک واژه مثال بزنید که هم‌وزن «مفاعیلن» باشد.

۱۳۰- وزن واژه همه گزیننه‌ها یکسان است، به جز

۱) مسلمانان ۲) می‌شکفتد

۱۳۱- وزن کدام واژه در برابر آن نادرست ذکر شده است؟

۱) روزی‌رسان ← مستفعلن ۲) بیفکن ← فعولن

۱۳۲- وزن کدام واژه متفاوت است؟

۱) بیابان ۲) ستایش

۱۳۳- کدام یک از گزینه‌های زیر با مصراع «باز بر عشاق صوفی طبع صافی جان گمار» هم‌وزن است؟

۱) گر من از عهدهت بگردم ناجوانمردم نه مردم

۲) هر که شیرینی فروشد مشتری بر وی بجوشد

۳) می‌ده ای ساقی که می‌به درد عشق‌آمیز را

۴) سود بازرگان دریا بی‌خطر ممکن نگردد

(هماهنگ کشوری، خرداد ۱۴۰۲، غایبین موجه)

۳) ز من چون دل ۴) مرا کاری

۳) نگارستان ← مفاعیلن ۴) فرزانی ← فاعلاتن

۳) نقاشی ۴) نکوخو

(مولوی)

.....	دَر با غِ شا
.....	شا دی خُ رَد

(وحشی بافقی)

ب) دلم را داغ عشقی بر جبین نه زبانم را بیانی آتشین ده

.....	حَ بین نه
.....	رَ با نَم را

(سعدی)

اسیرش نخواهد رهایی ز بند شکارش نجوید خلاص از کمند

.....	ز ها یی
.....	نَ جو یَد

(عطار)

عنکبوتی را به حکمت دام داد صدر عالم را درو آرام داد

.....	را پ جک مَت
.....

(حافظ)

بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرحی نو دراندازیم

.....	بَ زَف شا نی
.....	مُ طَر حِی نُو

۱۳۵- با خوانش درست بیت‌ها، رکن‌های آن را مشخص کنید؛ سپس خانه‌هایی به تعداد آن، طراحی نموده، هر رکن را در خانه خود جای دهید.

(صائب)

یا رب از عرفان مرا پیمانه‌ای سرشار ده چشم بینا، جان آگاه و دل بیدار ده

(سعدی)

مکن پیش دیوار غیبت بسی بود کز پسش گوش دارد کسی

(سعدی)

باران اشکم می‌دود وز ابرم آتش می‌جهد با پختگان گو این سخن، سوزش نباشد خام را

(مولوی)

هر کسی را سیرتی بنهادهام هر کسی را اصطلاحی داده‌ام

(فخرالدین عراقی)

مرا گه‌گه به دردی یاد می‌کن که دردت مرهم جان می‌نماید

۱۳۶- با توجه به آهنگ بیت‌های داده‌شده، با ذوق خود، پایه‌های آوایی مناسب (غیر از واژه‌های بیت) را تولید کنید و آن را در خانه‌های خالی بنویسید.

(حافظ)

من که دارم در گدایی گنج سلطانی به دست کی طمع در گردش گیتیِ دون‌پرور کنم

مَن کِ دا زَم	دَر گِ دا یی	نی پِ دَسْت
کی طَ مَع دَر	وَر کِ نَم

(اخوان ثالث)

من امشب آمدستم وام بگزارم حسابت را کنار جام بگذارم

مَ نیم شَب آ
.....	کِ نا رِ جا	مِ بَگِ دا زَم

۱۳۷- پیامدهای حمله مغولان را بر زبان فارسی در قرن هفتم بررسی کنید.

پایه‌های آوایی

درس

۲

یادآوری لازم است بدانید:

واج: کوچک‌ترین واحد آوایی زبان

(واج: شکل شنیداری / حرف: شکل نوشتاری)

● در زبان فارسی ۲۹ واج وجود دارد که از ۲۳ صامت و ۶ مصوّت (۳ مصوّت کوتاه «ی» و ۳ مصوّت بلند «ا، ی، و») تشکیل شده است.

هجا (بخش): مقدار آوایی است که دهان با یک بار باز شدن ادا می‌کند.

هر هجا (بخش) از نظر امتداد به سه دسته تقسیم می‌شود:

انواع هجا	کوتاه	U	صامت + مصوّت کوتاه	تو (تُ)، که (ک) و ...
	بلند	—	صامت + مصوّت کوتاه + صامت	پر، دل و ...
			صامت + مصوّت بلند	مو، سی و ...
	کشیده	U —	صامت + مصوّت کوتاه + دو صامت یا بیشتر	سرد، تمبر و ...
صامت + مصوّت بلند + یک صامت یا بیشتر			پارس، شور	

توجه بدون حفظ کردن جدول فوق، می‌توانید علامت خاص هر هجا را

بنویسید. هر هجا را بشمرید. برای این کار، هر صامت و هر مصوّت کوتاه را یکی حساب کنید و هر مصوّت بلند را دوتا؛ در نهایت:

عدد ۲ = کوتاه (U)، عدد ۳ = بلند (—) و عدد ۴ و ۵ = کشیده (U —)

سزاوار ← س = ۲ ← U / زا = ۳ ← — / وار = ۴ ← U —

● هر هجا (بخش) را همان‌گونه که می‌خوانیم، می‌نویسیم:

(خواهر ← خاهر) (خورشید ← خُرشید)

● هر گاه «ن» (نون ساکن) بعد از مصوّت بلند قرار گرفت، آن را حذف می‌کنیم؛ (سیمین).

● هیچ هجایی با مصوّت آغاز نمی‌شود؛ بنابراین قبل از هجایی که به ظاهر با مصوّت آغاز می‌شود، صامت همزه (ه) قرار می‌دهیم: (قرآن ← قر / ءان).

● هر هجا (بخش) الزاماً یک مصوّت دارد و تعداد بخش‌های هر کلمه برابر با مصوّت‌های آن است.

● هجای کشیده معادل یک هجای بلند + یک هجای کوتاه است.

● در واژگانی چون «بیا، نیاز، ریاست و ...» «ی»، همواره تبدیل به «پ» می‌شود: بی‌ی ← پ‌یا / نی‌یاز ← نی‌یاز / ری‌یاست ← ری‌یاست.

● هجای پایان مصراع همواره بلند است. (در اوزان دولختی (دوری) هجای پایان نیم‌مصراع هم، همواره بلند است.)

واحد وزن: مصراع

وزن شعر: نظمی است بر مبنای کتبت هجاها؛ یعنی بر پایهٔ چینش هماهنگ هجای کوتاه و بلند استوار است.

علم عروض: علمی است که قواعد وزن شعر و طبقه‌بندی وزن‌ها را از جنبهٔ نظری و عملی تعیین می‌کند.

گام‌های تعیین وزن شعر

گام اول ← خوانش درست شعر گام دوم ← تقطیع هجایی

گام سوم ← علامت‌گذاری هجاها گام چهارم ← تقطیع به ارکان

گام پنجم ← نام‌گذاری وزن شعر (در درس‌های آینده خواهید خواند.)

● با خوانش درست شعر، به درنگ منظم و یکنواختی که بعد از هر دسته از هجاها وجود دارد، پی می‌بریم. پایه‌ها (ارکان) به گونه‌ای منظم کنار هم چیده شده‌اند. وزن شعر، حاصل چینش منظم این پایه‌های آوایی یا ارکان عروضی است. هر مصراع از پایه‌های تکراری منظم (چهارتایی، سه‌تایی یا دوتایی) تشکیل شده است.

● پس از شناخت هجا و علامت‌گذاری صحیح هر هجا، درمی‌یابیم که در شعر سنتی تمام مصراع‌ها هم‌وزن هستند و تعداد و ترتیب هجاها در هر دو مصراع یکی است.

● پس از تقطیع هجایی و علامت‌گذاری، دنبال نظمی خاص میان هجاها می‌گردیم تا بتوانیم هجاها را به ارکان تقسیم کنیم.

ارکان مهم و پیرکاربرد

فعولن (مفاعلی) ← — — U مفاعیلن ← — — U

فاعلاتن ← — — U مستفعلن ← — — U

مرا گر دوستی با او به دوزخ می‌برد شاید

به نقد اندر بهشت است آن‌که یاری مهربان دارد

م	ب	د	و	ز	خ	می	ب	ر	د	ش	ا	ی	د
پ	ن	ق	د	ن	در	پ	ه	ش	ت	س	ت	ا	ی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

● با توجه به علامت‌های شعر فوق، درمی‌یابیم که هر مصراع از چهار مفاعیلن تشکیل شده است. به این تقسیم‌بندی، «تقطیع به ارکان» می‌گوییم.

● لازم به ذکر است که گاهی رکن آخر، کم‌تر از بقیه است.

ندانم هیچ کس در عهد حسنت

که با دل باشد آلا بی‌بصارت

ن	د	ا	ن	م	ه	ی	چ	ک	س	د	ر	ع	ه
ک	ب	ا	د	ل	ب	ا	ش	د	ل	ل	ا	ب	ی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

پاسخ سؤالات درس ۲

۹۲

ز	ما	گر	طا	غ	تا	ید	شر	م	سا	ریم
و	زی	شای	گر	ق	بی	حا	ید	ج	می	لست
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

۹۹.

لب ز هم بر	دا ر یک دم	تا ه من در	تی ر ماه
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاععلن
— U —	— U —	— U —	— U —

۱۰۰. الف) فاعلاتن

هر ک چی زی	دو ست دا رد	جا ن دل بر	وی گ ما رد
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاععلن
— U —	— U —	— U —	— U —

ب) مستفعلن

ای سا ر باین	آ هس ت راین	کا را م جا	نم می ر ود
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

یا «ای سا ر با نا هس ...»

پ) فعولن

خ دا یا	ت دا نی	ک بر ما	چ آ مد
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
— U —	— U —	— U —	— U —

ت) مفاعیلن

ز کو ی یا	ر می آ ید	ن سی م با	د نو رو زی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
— U —	— U —	— U —	— U —

توجه هجای سوم (ی) و هجای یازدهم (م) کوتاه هستند که باید تبدیل به هجای بلند شوند؛ این مورد نیز جزء اختیارات شاعری است. درست تر آن بود که در چنین مواردی، کل بیت داده شود نه یک مصراع.

ث) فاعلاتن

تا غ می پن	ها ن با شد	رق ق تی پی	دا ن گر دد
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
— U —	— U —	— U —	— U —

ج) مستفعلن

ام شب س بک	تر می ز نن	دین طب ل بی	هن گا م را
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

۹۳.

هر ک چی زی	دو ست دا رد	جا ن دل بر	وی گ ما رد
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاععلن
— U —	— U —	— U —	— U —

۹۴.

ای ک گف تی	دی د از دی	دا ر بت رو	یاین ب دوز
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاععلن
— U —	— U —	— U —	— U —

۹۵.

دو شی پ سر	می خرد ای	چش مت گ و	هی می ذ هد
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

۹۶.

ن شا ید گف	ت ناین کس را	د لی هست	
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	
— U —	— U —	— U —	

۹۷.

من ماین د ام	مه جو ز زو	بی چا ر و	رن جو ر زو
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

هجای دوازدهم مصراع اول کوتاه است که باید تبدیل به بلند شود. این مورد اختیار شاعری است که در سال آینده خواهید خواند.

۹۸.

ی کی پن	د پی را	ن بش نو	ز سع دی
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
— U —	— U —	— U —	— U —

۱۱۰. «ث»

با آن ک از	وی غا ی بم	وز می چُ حا	فظ تا ی بم
در مج ل سی	رو حا ن یان	گه گاه جا	می می ز نم
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

۱۱۱. «ب»

چ ناین زن	د گا نی	ک ن در	ج هاین
ک چن مُر	د با شی	ن گو ین	د مُرد
فعولن	فعولن	فعولن	فعل
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

۱۱۲. «چ»

ره ز واین را	عش ق بس با	شد د لیل	
آ ب چش من	در ز هس کر	دم س بیل	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن	
— U — —	— U — —	— U — —	

۱۱۳. د لا تن ها ← مفاعیلن

— U — —

۱۱۴. هم خی ش تن ← مستفعلن

— U — —

۱۱۵. سب ز زا ری ← فاعلاتن

— U — —

۱۱۶. ص فا یی ← فعولن

— U — —

۱۱۷. ز بود ← فَعَل

— U — —

۱۱۸. چا ر نیست ← فاعلن

— U — —

نیست، چون در انتهای مصراع است، بلند در نظر گرفته می‌شود.

۱۱۹. صب ح رو یی ← الف فاعلاتن

— U — —

(ب) سوگواری، صرفه‌جویی یا ...

۱۲۰. غا فِ لند ← الف فاعلن

— U — —

(ب) خوب‌رو، مهرگان یا ...

۱۰۱. هجای سوم و چهارم ← ف را قف تد (ق، اف ← قف) / (میان دوست) می یا ← م یا ...

۱۰۲. هجای سوم ← که ← ک ل / هجای پنجم و ششم ← خود ← خُد —

۱۰۳. هجای هفتم و هشتم ← بان ← با ن / هجای آخر ← لس ت ← لس ت — (هجای آخر مصراع، همواره تبدیل به بلند می‌شود).

۱۰۴. «ح»

ذ رین با زا	ز گر سو دی	ست با در وی	ش خر سن دست
خُ دا یا من	ع مم گر داین	ب دَر وی شی	ئ خر سن دی
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

۱۰۵. «پ»

د لا دی دی	ک آن فر زا	ن فر زند	
چ دی دن در	خ م این طا	ق رن گین	
مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن (مفاعی)	
— U — —	— U — —	— U — —	

۱۰۶. «خ»

ز کو ی	مُ غاین رخ	م گر داین	ک آن جا
فُ رو شن	د مف تا	ح مش کل	گ شایی
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

۱۰۷. «ت»

ای شم ع من	بس رو ش نی	بس رو ش نی	
در خان ام	چُن رو ز نی	چُن رو ز نی	
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	
— U — —	— U — —	— U — —	

۱۰۸. «ج»

بگ دَ ری در	کو ی یا رم	تا ک نی حا	ل د لم را
هم چ ناین کز	من ش نی دی	پی ش آیل دل	بر ز وا یت
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

۱۰۹. «الف»

مر غِ خُش خاین	را ب شارت	با د کن در	را ه عشق
دوست را با	نا ل ی شب	ها ی بی دا	راین خُ شست
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
— U — —	— U — —	— U — —	— U — —

گزینه (۳):

هر ک شی ری نی فُ رو شد	مش ت ری بر وی ب جو شد		
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
— U —	— U —	— U —	— U —

گزینه (۴):

سو د با زر گا ن در یا	بی خ طر مم کن ن گر دد		
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
— U —	— U —	— U —	— U —

پاسخ خود ارزیابی درس ۲

● با توجه به این که در امتحانات هماهنگ کشوری از ابیات این درس وزن و اژه و ارکان را خواسته است، برای ابیات این درس به طور کامل تقطیع هجایی، علامت گذاری و تقطیع به ارکان صورت می گیرد.

(۱۳۴ الف)

ای خُش م نا دی ها ی ت	در با غِ شا دی ها ی ت		
بر جا ی ناخُ	شا دی خُ رد جا نی ک شد	مه ما ن ت	
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

(ب)

د لم را دا	غِ عش قی بر	ج بیلا نه	
ز با نم را	ب یا نی آ	ت شیک ده	
مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن (مفاعی)	
— U —	— U —	— U —	— U —

(پ)

آ سی رش	ن خا هد	ز ها یی	ز بند
ش کا رش	ن جو ید	خ لا صز	ک مند
فعولن	فعولن	فعولن	فعل
— U —	— U —	— U —	— U —

(ت)

عن ک بو تی	را ب جک مت	دا م داد	
صد ر عا لم	را د رو آ	را م داد	
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن	
— U —	— U —	— U —	— U —

۱۲۱. م ن در ← الف) فعولن

— U —

(ب) دلور، خداجو یا ...

۱۲۲. سی زاست ← الف) فعل

— U —

(ب) صفا، نگه یا ...

۱۲۳. چ نی لو فر ← الف) مفاعیلن

— U —

(ب) سزاواری، خردمندان یا ...

۱۲۴. جانن ن دا رد ← الف) فاعلاتن

— U —

(ب) آرزویی، گل عذاران یا ...

۱۲۵. فاعلاتن (دل ز بی ← — U —)

۱۲۶. مفاعیلن (خ دا را یی ← — U —)

۱۲۷. سر ر عشق ← فاعلن

— U —

۱۲۸. توانا (— U —) یا جوانی، دلور، صمیمی، نکورو و ...

۱۲۹. هواداری (— U —) یا سماواتی، طرفداران، سبکباری، وفاداری و ...

۱۳۰. گزینه «۲»: می شکفت ← (— U —)

وزن واژگان گزینه های دیگر: ← (— U —)

۱۳۱. گزینه «۴»: فرزاتگی (— U —) ← مستفعلن

۱۳۲. گزینه «۳»: نقاشی (— U —)

واژگان گزینه های دیگر: (— U —)

۱۳۳. گزینه «۲»: مصراع صورت سؤال:

با ز بر عش	شا قی صو فی	طب ع صا فی	جانن گ مار
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

گزینه (۲):

می د هی سا	قی ک می به	در د عش قا	می ز را
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
— U —	— U —	— U —	— U —

گزینه (۱):

گر م نز عه	دت ب گر دم	نا ج واین مر	دم ن مر دم
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
— U —	— U —	— U —	— U —